

hetgeen geleerd moest worden werd voorbijgezien.<sup>45)</sup> En straks zet *Herbart*, die wel zegt op meer dan één punt deze van het leven vervreemde methodiek te bestrijden, ongewild de kroon op Pestalozzi's werk door zijn psychologie der voorstellingsmechanismen.<sup>46)</sup> Met als resultaat, dat de 19e eeuw in de school een didactische methode aanwendde, die wel zeer vër van de waarheid van den samenhang des levens verwijderd was, terwijl op catechetisch gebied in het begin van die eeuw de methode der z.g. „Kunstcatechese” bloeide, welke evenzeer een distel was uit rationalistischen bodem gegroeid.<sup>47)</sup>

De theorie der „formale Bildung”, zooals ze door het nieuw-humanisme was opgezet, leed wel op zeer besliste wijze schipbreuk.

En hadden aanvankelijk rationalisme en materialisme elkander bestreden, in deze formalistisch-schematische didactiek konden ze elkander vinden.<sup>48)</sup> Voor de mechanistische beschouwing is de mechanistische leervorm, waarbij alles naar vaste causaliteitswetten werkt („het” werkt!), een ideaal.

Geen wonder, dat er tegen deze schematisering, deze levensversplintering, reactie kwam. Een menschen-geest is nu eenmaal geen som van voorstellingen, en geen mensch, van welke richting ook, laat zich dat suggereeren. Een van de meest luidklinkende stemmen van verzet kwam door de z.g. *Kulturkritik* in de laatste decennia der vorige eeuw. Onder de paedagogen zijn *Hildebrandt*<sup>49)</sup> en *Langbehn*<sup>50)</sup>, onder de wijsgeeren *Nietzsche*<sup>51)</sup>, van hen, die om een nieuwen levensaanpak riepen, de meest bekende.

Toch is *Nietzsche*, hoewel bij hem stellig in kiem het stelsel aanwezig is, nog niet de vader van de „Erlebnis”-Pädagogik. Eerst *Dilthey* gaat consequent op den door Nietzsche ingeslagen weg voort. Maar al is Nietzsche niet de vader van de „Erlebnis”-Pädagogik, stellig zijn er bij hem voldoende uitspraken te vinden, door welke ook weer gerechtvaardigd wordt, dat men wel betoogd heeft, dat reeds Nietzsche het „innerlijke doen beleven” als eigenlijk doel van de opvoeding heeft gezien.<sup>52)</sup>

*Dilthey* heeft echter bewust en consequent zijn gedachten over het „Erlebnis” uitgesproken, de beteekenis van het „Erlebnis” voor het leven aangetoond, en door hem geleerd hebben anderen, vooral aanvankelijk *Jensen* en *Lamszus*<sup>53)</sup>, de beteekenis van de „Erlebnis”-gedachte voor de paedagogiek uiteengezet.

*Dilthey* is wel geëerd als de wijsgeer, die een brug geslagen heeft tusschen *Kant* en *Hegel*.<sup>54)</sup> Vast staat in ieder geval, dat hij de begaafde bemiddelaar is geweest tusschen Hegels phaenomenologie en de in zijn tijd geldende opvattingen omtrent het object der geestelijke wetenschappen.<sup>55)</sup> Hij heeft concreet willen aangeven, wat